

Projev prezidenta republiky Václava Havla ke společnému zasedání obou komor kanadského Parlamentu

---

Parliament Hill, Ottawa, Kanada, 29. dubna 1999

**Paní poslankyně a páni poslanci,
paní senátorky a páni senátoři,**

nemusím zajisté zdůrazňovat, jak si vážím toho, že k vám mohu promluvit. Dovolíte-li, využiji této příležitosti k několika málo poznámkám o státu a jeho pravděpodobném budoucím postavení.

Vše nasvědčuje tomu, že sláva národního státu jako vyvrcholení dějin každého národního společenství a nejvyšší pozemské hodnoty, vlastně jediné, jejímž jménem se smí zabíjet anebo která stojí za oběť vlastního života, má už svůj kulminační bod za sebou.

Zdá se, že osvícená práce celých generací demokratů, strašná zkušenost dvou světových válek, která tak významně přispěla ke vzniku Všeobecné deklarace lidských práv, jakož i celkový civilizační vývoj zvolna přivádějí lidstvo ke zjištění, že člověk je důležitější než stát.

Modla státní suverenity se musí přece rozplývat ve světě, který propojuje lidi - bez ohledu na hranice - milióny integrujících vztahů, od obchodních, finančních a vlastnických až po informační, vztahů přenášejících nejrůznější univerzální hodnotové a kulturní vzorce. Je to navíc svět, v němž ohrožení jedněch se začíná bezprostředně týkat všech, kde jsou z mnoha příčin, především díky ohromnému rozvoji vědy a techniky, naše osudy spojeny v osud jediný a v němž začínáme - ať se nám to líbí nebo ne - nést všichni odpovědnost za všechno.

Je zřejmé, že v takovémto světě se slepá láska k vlastnímu státu, která neuznává nic nad sebou a je schopna omluvit svému státu cokoli jen proto, že to je on, aby zároveň odmítala všechno jiné jen proto, že to je jiné, nutně stává nebezpečným anachronismem, podhoubím konfliktů a posléze i zdrojem nesmírného lidského utrpení.

Myslím, že v nadcházejícím století se většina států začne proměňovat z kultovních a emotivními obsahy nabitých objektů v daleko prostší a civilnější, méně mocné a především racionálnější správní jednotky, tvořící jen jednu z úrovní složitě a mnohvrstevnaté planetární společenské sebeorganizace. S touto proměnou by měla postupně odcházet do propadliště dějin i idea nevměšování, podle níž nikomu z nás není nic do toho, co se děje v jiném státě a jak v něm jsou respektována lidská práva.

Kam ale přejdou rozmanité funkce, které dnes plní stát?

Mluvme nejprve o funkcích emocionálních: ty se podle mého mínění začnou spravedlivěji rozdělovat do všech dalších oblastí, jež tvoří lidskou identitu nebo v nichž člověk zakouší sám sebe. Mám na mysli nejrůznější vrstvy toho, co pociťujeme jako svůj domov či přirozený svět, od své rodiny, svého podniku, své obce, svého regionu přes svou profesi, svou církev, svůj spolek až po svůj kontinent a posléze svou Zemi, tedy planetu, kterou obýváme. To všechno přece tvoří různá prostředí naší sebeidentifikace, a má-li se oslabovat dosud hypertrofovaná vazba k vlastnímu státu, pak nutně ve prospěch všech těchto dalších prostředí.

Pokud jde o faktické funkce státu, respektive jeho pravomoce, mohou přecházet jen dvěma směry: dolů a vzhůru.

Dolů znamená do rozmanitých organismů a struktur občanské společnosti, na něž by měl stát mnoho úkolů, které zastává, postupně přenášet, a vzhůru znamená do různých regionálních, nadnárodních či světových společenství či organizací. Tento transfer funkcí ostatně už začíná, někde je v rozvinutějším stadiu, někde ve stadiu méně rozvinutém, ale že vývoj jde a z mnoha různých důvodů musí jít tímto směrem, je zřejmé.

Jsou-li moderní demokratické státy definovány obvykle takovými znaky, jako je respekt k lidským svobodám a právům, rovnost občanů, vláda práva či občanská společnost, pak stav, k němuž se bude lidstvo ubírat nebo k němuž by se v zájmu své sebezáchovy mělo ubírat, bude asi charakterizovatelný jako stav univerzálního či globálního respektu k lidským právům, univerzální občanské rovnosti a univerzální vlády práva, celosvětové občanské společnosti.

Jedním z velkých problémů tvorby národních států bylo jejich geografické vymezení, tedy určení jejich hranic. Zde hrálo roli bezpočet faktorů, od etnických a civilizačních přes historické a mocenské až po kulturní a geologické.

Tvorba větších regionálních či nadnárodních společenství bude občas zatížena tímž problémem, respektive bude ho možná dědit po národních státech, jež je budou tvořit. Nezbyvá, než dělat vše pro to, aby tento proces sebedefinování nebyl tak bolestivý, jak bolestivý byl proces tvorby národních států.

Uvedu, dovolíte-li, jeden příklad. Kanada a Česká republika jsou dnes spojenci, protože jsou členy téhož obranného svazku, to jest Severoatlantické aliance. Je to výsledek velmi důležitého historického procesu, kterým je rozšiřování Aliance o státy střední a východní Evropy. Důležitost tohoto procesu vyplývá z toho, že jde o první skutečně vážný a historicky nezvratný krok k rozbití železné opony a faktickému, nejen verbálnímu zrušení toho, co se nazývá jaltské uspořádání.

Toto rozšiřování, jak všichni víme, nebylo nikterak snadné a proměnilo se ve skutek až deset let po faktickém konci bipolárního rozdělení světa. Jedním z mnoha důvodů, proč to bylo tak obtížné, byl odpor Ruské federace, která se nechápavě a zneklidněně tázala, proč se Západ zvětšuje a proč se k ní přibližuje, aniž ji samou zahrnuje do své náruče. Tento postoj, odhlédnu-li od všech jeho ostatních motivů, prozrazuje jeden velmi zajímavý prvek: totiž nejistotu v tom, kde začíná a končí to, co by se dalo nazvat světem Ruska či Východem. Nabízí-li NATO Rusku partnerskou ruku, pak to činí na pozadí předpokladu, že tu jde o dvě velké a rovnoprávné entity: euroatlantický svět a mohutná euroasijská mocnost. Tyto dvě entity si mohou a musí podat ruku, mohou a musí spolupracovat, je to v zájmu celého světa.

Ale mohou to dělat jen tehdy, budou-li si vědomy své vlastní identity, jinými slovy, budou-li vědět, kde která z nich začíná a kde končí. S tím mělo Rusko v historii vždycky trochu problém a tento problém si přináší zřejmě i do dnešního světa, kdy už nejde o to, kde začíná a kde končí který národní stát, ale o to, kde začíná a kde končí který kulturní či civilizační okruh nebo region. Ano, Rusko má tisíc a jednu věc, která ho spojuje se světem euroatlantickým či takzvaným Západem, má ale zároveň tisíc a jednu věc, kterou se od něj liší - podobně jako Latinská Amerika, Afrika, Dálný východ či jiné regiony nebo kontinenty dnešního světa. To, že se tyto světy či části světa navzájem liší, neznamená ale, že jeden je hodnotnější než jiný. Všechny jsou si rovné. Jsou prostě jen trochu jiné. Jinakost ale přece není hanba! Rusku na jedné straně nesmírně záleží na tom, aby bylo vnímáno jako někdo důležitý, kdo zasluhuje zvláštní zacházení, to jest jako světová velmoc, zároveň je ale nesvé z toho, že je vnímáno jako svébytná entita, která stěžejí může být součástí entity jiné.

Rusko si na rozšiřování Aliance zvyká a zvykne. Doufejme, že to nebude jen výraz oné engelsovské "poznané nutnosti", ale výraz nového a hlubšího sebepochopení. Tak jako se jiní musí v novém multikulturním a multipolárním světovém prostředí učit definovat sami sebe, musí se to učit i Rusko. To znamená nejen, že nemůže natrvalo nahrazovat přirozené sebevědomí velikášstvím či pouhou sebeláskou, ale také že musí pochopit, kde začíná a kde končí. Že například ohromná Sibiř se svými nekonečnými přírodními zdroji je Rusko, ale že maličké Estonsko Ruskem není a nikdy nebude. A cítí-li se Estonsko patřit ke světu, reprezentovanému Severoatlantickou aliancí či Evropskou unií, je to třeba pochopit, respektovat a nevnímat to jako projev nepřátelství.

Co jsem chtěl tímto příkladem ukázat: svět jednadvacátého století bude - pokud se lidstvo ubrání všem ohrožením, které si samo na sebe chystá - světem stále těsnější a veskrze rovnoprávné kooperace větších, často až kontinentálních a většinou nadnárodních celků. Aby se ale mohl takovým světem stát, musí si jednotlivé celky či kulturní nebo civilizační okruhy jasně uvědomit svou identitu, musí pochopit, čím se liší od jiných, a zvyknout si na to, že tato jejich jinakost není žádným hendikepem, ale pouze osobitým vkladem do globálního bohatství lidstva. Totéž si musí ovšem uvědomit i ti, kteří mají naopak sklon považovat svou vlastní jinakost za důvod k pocitu nadřazenosti.

Jednou z nejdůležitějších organizací, v níž se všechny státy a všechny velké nadstátní útvary scházejí k rovnoprávné rozpravě a na jejíž půdě činí bezpočet důležitých rozhodnutí týkajících se celého světa, je OSN.

Domnívám se, že má-li OSN plnit dobře úkoly, které na ni bude klást příští století, pak se musí významně reformovat.

Rada bezpečnosti, tento nejdůležitější orgán OSN, nemůže nadále konzervovat poměry z doby, kdy tato organizace vznikla, ale musí spravedlivě zrcadlit dnešní multipolární svět. Je třeba zvážit, zda je nutné, aby v ní - byť třeba teoreticky - mohl jeden stát přehlasovat celý svět, je třeba zvážit, které velké, silné a početné země v ní nejsou zastoupeny, je třeba promyslet způsob cirkulace nestálých členů a mnoho dalších věcí.

Je třeba celou velikou strukturu OSN odbyrokratizovat a zefektivnit.

Je třeba se zamyslet nad tím, jak dosáhnout skutečné pružnosti v rozhodování orgánů OSN a především jejího pléna.

Je třeba - a to bych považoval za nejdůležitější - dosáhnout toho, aby všichni obyvatelé této zeměkoule považovali OSN za vskutku svou organizaci, nikoli tedy jen za jakýsi klub vlád všech států. Důležité přece je, co tato organizace dělá pro obyvatele planety, nikoli co dělá pro jednotlivé státy jakožto státy. Proto by měl být asi upraven i způsob financování OSN, způsob aplikace jejích dokumentů i kontroly této aplikace. Nejde o to zrušit pravomoc států a založit jakýsi světový velestát. Jde o to, aby neproudilo vše a navždy jen rukama jednotlivých států či jejich vlád, ale aby v zájmu člověka, jeho svobod, jeho práv a jeho života bylo více řečišť, jimiž proudí rozhodování planetární reprezentace k občanům a občanské vůle k této reprezentaci. Více řečišť znamená více rovnováhy a vzájemné kontroly.

Jak je doufám patrné, nebojuji zde proti instituci státu jako takového. Bylo by to ostatně trochu absurdní, kdyby před zastupitelskými sbory jednoho státu hlava jiného státu plédovala pro zrušení státu.

Mluvím tu o jiné věci. Mluvím o tom, že existuje hodnota vyšší než stát. Touto hodnotou je člověk. Stát, jak známo, má sloužit člověku, nikoli naopak. Pokud člověk slouží svému státu, pak by mu měl sloužit právě jen v té míře, v jaké to je nutnou součástí dobré služby státu všem jeho občanům. Lidská práva jsou nad právy států. Lidské svobody jsou vyšší hodnotou, než suverenita státu. Mezinárodní právo chránící jedinečnou lidskou bytost by mělo být nadřazeno mezinárodnímu právu chránícímu stát.

Jsou-li v dnešním světě propojeny naše osudy v osud jediný, je-li každý z nás odpovědný za budoucnost všech, pak nesmí nikdo, tedy ani stát, omezovat právo člověka svou odpovědností reálně naplňovat. Myslím, že by se ze zahraniční politiky jednotlivých států měla postupně vytrácet kategorie, která je dosud jejich nejčastější osou, totiž kategorie "zájmů" či "našich státních zájmů" či "zahraničně politických zájmů našeho státu". Myslím, že kategorie "zájmů" je schopna spíš rozdělovat než zblížovat. Každý máme nějaký svůj vlastní, zvláštní zájem, to je samozřejmé, a vůbec není nutné se svých legitimních zájmů vzdát. Je však cosi vyššího, než naše zájmy. Totiž principy, které zastáváme. Principy nás ostatně daleko častěji spojují, než rozdělují. A jsou navíc tím, podle čeho se pozná legitimnost či nelegitimnost našich zájmů. Není, myslím, správné, říkají-li různé státní doktríny, že zájmem státu je prosazovat ty či ony principy. Tyto principy je třeba ctít a prosazovat kvůli nim samým, tak říkajíc z principu. A od nich lze teprve odvozovat své zájmy.

Nebylo by podle mne například správné, kdybych řekl, že zájmem České republiky je, aby byl na světě spravedlivý mír. Musím říct něco jiného: na světě musí být spravedlivý mír a tomu je třeba podřídit zájmy České republiky.

Aliance, jejímiž členy jsou dnes Kanada i Česká republika, vede zápas proti genocidnímu režimu Slobodana Miloševića. Není to zápas snadný ani populární a lze mít různé názory na jeho strategii a taktiku. Jednu věc však tomuto zápasu nemůže žádný soudný člověk upřít: je to zřejmě první válka vůbec, která není vedena jménem zájmů, ale jménem určitých principů a hodnot. Lze-li říct o nějaké válce, že je etická nebo že je vedena z etických důvodů, pak to platí o této válce. V Kosovu nejsou žádná ropná pole, o jejichž produkci by třeba mohl mít někdo zájem; žádná členská země aliance nemá v Kosovu své teritoriální pohledávky;

Milošević neohrožuje územní ani jinou integritu kteréhokoli člena Aliance. Přesto Aliance bojuje. Bojuje ve jménu lidské nelhostejnosti k osudu druhých. Bojuje proto, že slušný člověk se nemůže dívat na systematické a státem řízené vyvražďování jiných lidí, nemůže něco takového snášet, nemůže nepřijít na pomoc, je-li v jeho silách a možnostech na pomoc přijít.

Tato válka nadřazuje lidská práva právům států. Svazová republika Jugoslávie byla napadena, aniž k tomu měla Aliance přímý mandát od OSN. Nestalo se tak ale ze svévole či z agresivity nebo z neúcty k mezinárodnímu právu. Stalo se tak naopak z úcty k právu. Ale k právu vyššímu, než je to, které chrání suverenitu států. Totiž z úcty k právům člověka. Tak, jak nám je artikuluje naše svědomí, i tak, jak jsou artikulována v jiných mezinárodně právních dokumentech.

Myslím, že tu běží o důležitý precedens do budoucna. Bylo tu jasně řečeno, že vraždit lidi, vyhánět je z domovů, týrat je a zbavovat je majetku se nesmí. Bylo tu demonstrováno, že lidská práva jsou nedělitelná a je-li ubližováno jednomu, je tím ubližováno všem.

Dámy a pánové,

vážení přítomní,

vím dobře, že Kanada už dlouho a systematicky ve své politice prosazuje princip bezpečnosti člověka, který považuje za stejně důležitý jako princip bezpečnosti státu, ne-li důležitější. Rád bych vás ujistil o tom, že tato politika Kanady sklízí v mé zemi hluboký respekt. Přál bych si, abychom nebyli jen spojenci formálními či institucionálními jakožto členové téže obranné aliance, ale abychom byli spojenci i v prosazování tohoto principu.

Vážení přátelé,

mnohokrát jsem si kladl otázku, proč má člověk vlastně právo na nějaká práva. A vždy jsem nakonec dospěl k názoru, že lidská práva, lidské svobody a lidská důstojnost mají svůj nejhlubší kořen jinde než v tomto našem vezdejší světě. Samy sebou se stávají jen proto, že za jistých okolností dokáží být pro člověka - aniž je k tomu kýmkoli nucen - vyššími hodnotami než sám jeho život. Proto mají smysl jen na pozadí nekonečnosti a věčnosti. Jsem hluboce přesvědčen, že to, co děláme, ať už je to v souladu s naším svědomím jakožto velvyslancem věčnosti v naší duši, anebo v rozporu s ním, se s konečnou platností zhodnocuje jinde než v prostoru, který dokážeme obhlédnout. Kdybychom to netušili či podvědomě nepřepokládali, nemohli bychom některé věci dělat.

Dovolte, abych své poznámky o státu a jeho předpokládané budoucí roli uzavřel konstatováním, že zatímco stát je dílem lidským, člověk je dílem božím.

<pL'Etat est l'oeuvre de l'homme, et l'homme est l'oeuvre de Dieu.

Děkuji vám za pozornost.